

Dr. Mező Ferenc: *Az olympiai játékok története.* Gróf Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatási miniszter előszavával. Az Országos Testnevelési Tanács kiadása, 1929. — Emlékezeteink valamennyiünk előtt a reménykedésnek és várakozásnak azok az órái, amelyekben a tavaly lefolyt amsterdami olympiai játékok idején az első magyar győzelmet várták a sportolók és érdeklődők tizezei. S meglepetésként ezt a várva-várt első magyar diadalt nem valamelyik kiváló atlétánk teljesítménye hozta meg, hanem Mező Ferenc dr. budapesti gimnáziumi tanár munkája: «Az olympiai játékok története», melyet a testi kultúrát hirdető sportversenyek mellett rendezett szellemi olympiai tornabíró bizottsága különböző nemzetiségű versenytársai közül az első helyre érdemesített. Máltán írhatta gr. Klebelsberg Kuno kultuszminiszterünk Mező most kiadott győztes pályaművének előszavában: «Ez a könyv a magyar név kettős dicsősége. Szerzője szellemi tornán győzött vele és győzelme nyomán először szökött fel az amsterdami stadion árbocára a háromszínű lobogó».

S Mező Ferenc könyvét elolvastva, megértjük a bírálók elismerését és méltányolni tudjuk az Országos Testnevelési Tanács áldozatkészségét, mely e munka kiadásával sportirodalmunkat maradandó értékű művel gazdagította.

Mező könyve azonban a klasszikus ókorra vonatkozó jelentős és fontos magyar művek gyarapodását is jelenti. Az olympiai játékok történetével ezideig is sokan foglalkoztak nálunk apróbb közleményekben, kisebb tanulmányokban, azonban önálló, mélyreható, alapos kutatásokon felépült nagyobb munkában először Mező állítja eléink az ókori görögöskének ezt a rendezésében páratlan, etikai hatásában felül nem mult intézményét, mely bátran odaállítható az ókor egyéb, halhatatlan örökségként Európára szállott hagyományai közé.

Az olympiai játékok történetével foglalkozó eddigi tanulmányoknak és értekezéseknek az volt a közös hibájuk, hogy vagy filológusok írták őket, akik

vajmi keveset értettek a modern értelemben vett sporthoz, vagy aktív sportemberek, akiknek viszont gyakran ókori történelmi és nyelvészeti tudásaik voltak meglehetősen hiányosak. Mező Ferenc könyvén meglátszik, hogy alapos képzettségű filológus és jó sportember írta. Hosszú évek folyamán tartó kutató munkája alatt a történelmi és irodalmi adatok hatalmas tömegét gyűjtötte össze a tudós, s hozzáértő szemmel és készséggel alkotott ezekből összefüggő egészet, az adatok közt sokszor jelentkező ellentmondások és hiányok áthidalásával és logikus kiegészítésével a sportember. Mező könyve tehát egyaránt szól az antik történelem bűváraihoz s a sporttal gyakorlatilag vagy elméletileg foglalkozók tömegéhez. Ebből a kettősségből fakad azután a műnek erényszámba is vehető fogyatkozása, hogy a rengeteg magyarító jegyzet és irodalmi idézet elnyújtotta teszi előadását; minden állítását, hipotézisét adatokkal akarja megtámasztani, ami viszont sokszor hosszú idézettömegek felsorolására viszi s különben élvezetes stílusa e miatt vontatottá válik. Ez a hiba azonban azonnal erénynek számít, ha tudjuk, hogy Mező könyvét olyanok is fogják nagy kíváncsisággal és tanulmánygyárral forgatni, akiknek görög és latin nyelvi és történelmi tudásuk nagyon fogyatékos, akiknél e hosszabb magyarázatok épen a megértést segítik elő.

Mező könyve valóságos tárháza az olympiai játékokra vonatkozó irodalmi és történelmi adatoknak. Görög és római auktorok, a görög és latin feliratok gyűjteményei, az ásatások eredményeit feltáró hatalmas publikációk mind átmentek adatgyűjtésének kritikai retortáján, hogy a belőlük felhasználható, sokszor apró — néha csak egy név, néha csak egy kis utalás — adalékkal egy-egy vonást nyerjen a megrajzolt kép tökéletesebbé tételéhez. De e mellett alaposan átdolgozta a régi és modern szakirodalomnak idevonatkozó műveit is; e nemű adatgyűjtéséről nemcsak a forrásművek gazdag jegyzéke, hanem irodalmi utalásai is tanuskodnak, melyekben hol megerő-

síti, hol helyesbíti vagy cáfolja az elődök felfogását és elméleteit.

Az olympiai játékok kezdete, mint jóformán minden görög intézményé, a mondák kódében vész el; alapítói között Zeus, Herakles és Pelops nevei szerepeltek a görög köztudatban. Történeti személy ellenben a játékok tulajdonképeni felújítója, Iphitos, s az is bizonyos, hogy az első olympiai győztest Kr. e. 776-ban jegyezték föl az elisi Koroibos személyében. S ettől kezdve Kr. u. 393-ig, számbavehető megszákítás nélkül folytak e küzdelmek, mint a görög testkultúra impozáns bizonyítékai, mint a görög faji öntudat méltó kifejezői. S ha a római császárkortól kezdve e versenyek igen sokat vesztenek már jelentőségükből, mégis szívósan ragaszkodtak rendezésükhöz a görögök, s Theodosius épen mint a pogányság egyik ősi biztosítékát és mentevárát véli elpusztítandóknak e játékokat, midőn 393-ban kelt ediktumával végkép betiltja azokat. S kereken másfél évezred telt el az emberiség történetében, míg újra életrekel az olympiai gondolat, hogy négyévenként megújuló küzdelemre hívja össze a nemzetek testi kultúrájának legméltóbb képviselőit, a legduzzadóbb izmú atlétákat, hogy eldöntsék négy évre maguk között a versenyágak elsőbbségének kérdését. Ennek a hatalmas intézménynek eredetével, történetével, lefolyásával foglalkozik Mező könyvének nyolc fejezetében. Az I. fejezet Olympiával, a játékok színterének fekvésével, eredetével, szenthelyének: az Altisnak épületeivel és művészeti vonatkozásaival ismertet meg; különös figyelemmel vezet el bennünket a játékok tulajdonképeni helyére, a stadionba, a hippodromokba, valamint az atléták rendelkezésére állított palaestrába és gymnasiumba. A legkisebb részletekbe is behatoló kutatással mutatja be e nagyarányú versenyek rendezésének kulisszatitkait s különösen bőven foglalkozik a rendező- és döntő-bizottság tagjainak: a hellanodikainak szereplésével és hivatalával. Táblázatos kimutatóst látunk a játékok alkalmával szokásos versenyszámok szaporodásáról, hogy az egykori egy számból, a «stadion futás»-ból álló verseny mint gyarapodott, dagadt 5 napig tartó játékká, mely a különböző versenyek hosszú sorát foglalta magában. E fejezet végén a négyévenként tartott olympiai játékok programjának kérdésében is állást foglal a szerző a Holwerda—

Brettichei-féle megállapításokhoz csatlakozva, melyek öt napra elosztva mutatatták be e pazar ünnepekkel összekötött, Görögország valamennyi államának kiküldöttje és temérdek néző és résztvevő jelenlétében lefolyó ünnepeket, melyek alatt, beleszámítva a küldötteknek oda- és visszautazására számított idejét is, minden harci zaj elült görög földön.

A II. fejezet a játékokon szokásos versenyszámok ismertetését és kritikai méltatását adja. Feltűnő az a megállapítása, hogy a görög rövidtávú futás a stadionfutás, melynek távja kb. 190 méter, az emberi futóképeség csodálatos tapasztalati megfigyelésén alapulhatott, mert mai tudásunk szerint is kb. ez a táv az (200 méter), melyen az atléta a viszonylag legjobb eredmények elérésére képes. Érdekesek a birkózás, boxolás s a kettő összetevéséből eredt ú. n. pankration lefolyásának, begyakorlásának módjára vonatkozó leírásai, melyeknél a híresebb versenyzők életéből fennmaradt anekdotaszerű feljegyzéseket is felhasználja, kifejtve a legendászerű felfogásból az igazság magját. A pentathlon ötös versenyével kapcsolatban, úgy látszik, eldönti a két «csoda»-ugrónak, Phayllosnak és Chionisnak csodás eredményeire vonatkozó, immár évtizedek óta folyó vitát is. Két feljegyzés szerint Chionis távomba 16-66 métert, míg Phayllos 16-31 métert ugrott. Ma, amikor mintegy 60—70 éves fejlődés után a világ legjobb ugróversenyzői végre a 8 méter határhoz közeledtek, feltűnő e két eredmény, főleg ha a más sportágban elért görög eredményeket vetjük össze a maiakkal, mert az összehasonlítás mindig a mai atlétika javára üt ki. Mező azzal kísérel meg a vita eldöntését, hogy antik írók helyeinek figyelembevételével ez eredményeket a két atléta három ugrásának összeredményeül fogja föl s így Chionis, illetve Phayllos három ugrásának átlaga: 5-55 m, illetve 5-44 m-e már megfelelna a többi eredményeknek a maiakhoz való arányának.

A III. fejezet a győztes ünneplését, az elért győzelemnek anyagi és erkölcsi eredményeit foglalja össze érdekes képpé. Az olajfakoszorú elnyerése nagy erkölcsi súlyt adott a győzteseknek, akiket szülővárosuk nagy ünnepek között fogadott, s igen sok győztes győzelmével politikai vagy katonai karrier alapját is megvetette. A győztesek különös megbecsülésére vallott az a szokás, hogy minden győztes az olympiai

szent ligetben felállíthatott egy szobrot, felvésvé reá a győzelmére vonatkozó adatokat, míg háromszoros győzelem esetén saját portróját is elkészíttethette. Hogy az életerős, pompásan kidolgozott atlétatesteknek ez a gyakori modellül használása mily hatással volt a görög szobrászat fejlődésére, mely az emberi test ábrázolásában maig is mintaképe maradt, azt nem kell bővebben fejtegetni. Uralkodók saját győzelmeik emlékére érmekeket veretnek, a győzteseket a játékokkal párhuzamosan rendezett szellemi bemutatás versenyeken megjelenő költők és írók énekelték meg. S a szellemi előadások író, filozófus, költő előadóit, festő, szobrász résztvevőit az összegyűlt tömeg a győztesekhez hasonlóan ünnepelte. «Ahol a győztes atlétát ünnepelték, ott fontak koszorút a költő, az író, a művész homlokára is. Ebben van — művelődéstörténeti szempontból — az olympiai játékok egyik legnagyobb jelentősége.

A IV. fejezet «versenyek, versenyzők, nézők, oktatók» címen a versenyek általános jellemzésén kívül sok érdekes részletkérdéssel ismert meg; így a gyermekversenyekről, a nőknek, mint nézőknek a versenyekről való teljes kizárásának kérdéséről, a versenyzők felszereléséről, a sorsolásról és a versenyek lefolyásáról, valamint a hivatásos sportoktatók szerepléséről s a versenyekre előzőleg folytatott gyakorlatokról (tréningről) kapunk érdekes adatokban bővelkedő leírásokat, melyek a görög sportéletet teljesen a mai modern testnevelési törekvéseknek és elméleti felfogásnak megfelelő, sőt néhány vonatkozásában azt még felül is múló berendezésűnek mutatják.

Az V. fejezet a hanyatlás okait tárja fel s a kimulóban lévő olympiai játékok érdekes eseményeit adja elő a játékok végképeni megszüntetéséig.

A VI. fejezet az olympiai gondolatnak a középkoron és újkoron át való továbbélését és a mult század végén való feltámadását mondja el, mikor is az 1896-ban Athénben rendezett modern olympiai játékkal (melyet könnyen a magyar kormány rendezhetett volna meg a millénáris ünnepségekkel kapcsolatban, de e szép terv meghíúsult) újból megkezdődött, most már Európa, illetőleg a világ nemzetei között a négyévenként ismétlődő testi vetélkedés.

A VII. fejezet kísérlet az olympiai játékok történetének korszakos beosztására, Kr. e. 776-tól napjainkig.

A VIII. fejezet függelék formájában adja az olympiai játékok összes történeti dátumát, minden évszámhoz oda-kapcsolva a nevesebb győztesek nevét, a nevezetesebb események rövid följegyzését.

Gazdag név- és tárgymutató, valamint két térkép («a klasszikus olympiakultusz területe» és a «nevesebb olympiai győzők születési helye» feltüntetésére) zárja az értékes munkát, melynek illusztratív anyaga is megfelelő. A szerző, igen helyesen, a közölt illusztrációk művészettörténeti magyarázatától eltekintett, ellenben a legtöbb-ször sporteseményeket ábrázoló képeket modern sporttechnikai magyarázatokkal látta el s így az ábrázolásoknak pontos megvilágításával még az antik művészettörténetíróknak is kezére jár. Sajtóhiba alig van a könyvben; a 175. lapon azonban a *meztakarították* helyett *megtartották* olvasandó. A könyv kiállítása egyébként dicséretre válik a Stephaneum-nyomdának.

Reméljük, hogy Mező Ferenc nem áll meg félúton, hanem e nagy dicsőséget aratott munkája után megírja az ógörög és római sportélet minden megnyilvánulását magában foglaló antik sporttörténelmet is; ez a műve arra mutat, hogy e nagyobb feladathoz is megvan benne a szükséges képzettség, kitartás és rátermettség.

Oroszlán Zoltán.

Ritoók Emma: Pan megváltása. (Misztériumjáték. Budapest, «Elet» Rt., 1929.) A quatrocento második felében — ha csak ragyogó művészetének termékeit nézzük is — már múlhatatlanul megismerszik a modern léleknek az a végzetes kettéhasadása, melyről Schiller óta annyit beszélünk s melyet mi már megmásíthatatlan örökségül hordozunk lelkünkben. A tizenötödik század Frenzéjében még a naiv pogány életöröm s a pozitív hit aszkétizmusa színezte ezt az ellentétet, melyből Kassandra-szavatok dördültek s melyből máglyák lobbantak a Piazza della Signorián.

Ritoók Emma egy széles koncepciójú drámai költeményben (mert műve inkább az, semmint misztériumjáték) Pan új életre támasztott mithologikus alakját állítja a két világnézet ütközőpontjába, mintegy próbaköül, melyen a természetrajongásnak s a hitbéli fanatizmusnak aranytartalmát lemérheti. Hanem előbb mértékül — akár az aranyműves — ismert ötvözetű aranyat használ, a legkülönbet, ami az emberi

fajtaiban egyáltalán található : a szeretet arányát. S úgy véli : az új-pogányság — melyben a «Götter Griechenlands» már csak renaissance-emberek diszkertjeinek szoborkecségeiül élnék — szembenállhat a jézusi lélekkel, de a hideg márványba visszaálmódott Pan-nak forró szeretettel fűtött *eredeti*je époly kevéssé támadhat Jézus szeretetvallása ellen, akár a dominikánus szerzetes áhitata ellen a cellája ablakába bókóló falomb vagy az ágon felharsanó madárdal. A humanisták idegeneseiből éreznek a közéjük cseppent *valódi* ókorral szemben, mint maga a középkornak emberi testbe költözött szelleme : Savonarola. Közte s Pan között van egy érintkezőpont, mindketten a lényegből szakadtak, ez a lényeg pedig : a gondolatnak és érzésnek tökéletes egysége, homogén békéje. A természeti erők s a természetfölötti hit ereje ellenségek nem lehetnek.

Szép a költeménynek ez az elgondolása, csak épen drámai módon nehezen megvalósítható. A feltámasztott Pan igazi plasztikával végül sem gubózhatik ki fogalmi elvontságából. Dialektika kellett életre, nem csoda, ha egész léte, minden akcióbeli megnyilatkozása dialektikus árnyalatot kap : az élő emberekkel benne nem egyívású rokon vagy küzdőfél kerül együvé, hanem szóra-bírt szimbolum. Ezért nincs kellő nyomtéma például annak a kontraszt nagy erejére számító jelenetnek, amelyben Pan először találkozik Savonarolával. A szókon át itt a lélekzetvételt kellene hallanunk, e helyett a jelenet drámaisága inkább csak az író próbatétus leírásába költözik : «a lámpa mindkét arcot megvilágítja. (Pan arcán) a faunvonások elsímulnak és egy görög szobor szépségével néz a derű a fanatikus, elgyötört archa. — Hallgatnak. — Első pillanatban mindkét arcra a megdöbbenés idegensége húzódik fel, aztán az abszolút szép és az abszolút rút démoni varázsa nyűgözi le mind a kettőt... Harminc lappal tovább ugyancsak Savonarolának a nemes humanistával, Pico della Mirandolával van egy igen szép jelenete. Itt kevesebb a «szerzői utasítás», a lelkek a szavakon át nyílnak ki, két érdekes ember áll egymással szemben, teljes érdekléssel csüggünk is rajtuk.

Pico alakja különben az írot is szemelláthatólag legjobban érdekelte, benne a «kalokagathia» antik eszményének egy kései kivirágzását látja, ideális szépségét, érzékeny finomlelkűségét

nagy kedvteléssel állítja a cselekmény előterébe. De oda kívánczok ez az alak helyzetileg is : benne testesül meg az új ember riadt magára-eszmélése, hogy: két úrnak szolgál nosztalgikus odaadással, hogy egyforma áhítattal és megérettéssel fogadja magába a pogány természeti szépséget és a keresztény természetfölötti kegyelmet. Helyzetét tragikaivá az teszi, hogy ezt a kettősséget megismeri s benne hasadt szívvel vergődik :

... én megértem, sajna, mind a kettőt, A szentet és művészt is; bár kívánnám, Csak egyet értenék... Mert boldogabb az, Aki csak egy igazságban bizik.

Majd még világosabban vallja ki ugyanezt Polizianónak :

... én magam is érzem — S éreztem rég magamban ezt a kettős Lelket. — — — — —

— — — — — De én Azt is tudom, hogy régi már ez a Lelkekben dúló diszharmónia. Azóta tart, mióta a keresztén Egy hang kimondta : Elvégeztetett !

Végül a Pan máglyája mellett mintegy a modern ember devise-ül fogalmazza meg még egyszer :

Mint két mágnes közt szolga vasdarab, Ingadozom.

Bizonyos, hogy Ritoók Emma művében az igazi hangsúly ezekre a helyekre esik. Benne antik világ és kereszténység, természet és hit megbékéltetését, Pan szimbolikus «megváltását», valamelyest végiglen megkonstruálnak, mérlegelő kéz munkájának érezzük, — de a Pico-i lélek mélyenjáró rajza elevenből szakadt és elevenbe vág. Ily éles relieffel, kitapintható plasztikával a költemény sok renaissance-figurája (Lorenzo de Medici, Michelangelo, Macchiavelli stb.) közül egyetlenegy sem bír kibontakozni. Ezek jobbára egy-síkban vannak tartva s szavukat is — nem is csak egyénenként, hanem akárhányszor mintegy egymásba átfolyva — bizonyos egyszólamúság jellemzi. A kifejezésben hűvösebbekké és merevebbekké lesznek, mint amilyenekül költőjük elgondolásában éltek. A kissé nehezen gördülő jambusok feszes köntösében valódi drámai lélekzetük nem egyszer elakad. Az író prózája szabaddabban szárnyal, mint versei : közbeszúrt leírásai, táj- és figurális képei a szépen, könnyű lebegéssel haladó prózai

mondatokon át többnyire mélyebb hangulatot keltenek, mint a némileg dermedt ajkú blankversek.

Ebben a széles háttérrel, a költeménynek — mondhatnám — kellék-tárában különben is feltétlen tiszteletet parancsol s nagy intellektuális gyönyörűséggel szolgál a szerző gazdag, kitűnő alapokon nyugvó műveltsége, tárgyában kitetsző, meghitt otthonossága. Akadtak, kik művének «tudományos apparátusát» valami ironikus árnyalattal hánytorgatták fel. Mai nap úgyszólván egyre jobban divatba jő az alkotás műveltségi alapjainak és intellektuos eleminek lenézése, sőt hova-tovább egyenesen kigúnyolása; újabb költészetünk legnagyobb lendületű és legszebb sikerű erőfeszítéseit holmi «őserő» zavaros gőzéből kiszabadult pamfletok a «filozopterség» szájalmas dokumentumaivá iparkodnak bélyegezni. Mi csak a tücsököt-bogarat kirakatba helyező, fitogtatott álműveltségtől idegenkedünk, az *élménnyé vált* kultúrai elemeket az írói alkotásban váltig egyenrangúaknak hirdetjük a legszemélyesebb valóságélményekkel; a magunkbafoгодott, vérrükké s idegünkkelé vált könyveket csakúgy átéljük, mint szerelmünket vagy szenvedéseinket. Ritoók Emma művéből is mélyen átélt ismeretek és a bensőbb összefüggések iránt fogékony, finom szellem megnyilatkozásai fuvallnak felénk, «adatait» ezek emelik ki a lexikális lélektelenségből s azonfelül ezek az olvasmány-élmékek nála közvetlen és maradéktalanul emlékekkel is egybefonódnak. A Virágok Városának képét élesztgetve, a költőnő azt személyes megindultságainak, csupa-lélek szeretetének meleg lazurjával vonja be. Mikor kedvelt Picójával Firenze szépségét és varázsát glorifikáltatja, szavait szinte megremegteti a nagy erővel feltoluló emlékezés lírája.

Ez az, ami könyvéhez minden jobb olvasót multhatatlanul odaláncol. Előszava élére Goethe *Zueignung*-jának méla szavait írta: «Ihr naht euch wieder schwankende Gestalten» — s a négy évszázad kódéből felé imbolygó nagy árnyakat neki magának is sikerült egy színes vízióban a könyvébe-elmerülés néhány órájára képzelőmunkában és érdeklődésünkben megmarasztani.

Rédey Tivadar.

Török Sándor: Egy eszelős fickó s ami körülötte akad. Magyarság-kiadás. 1929. — Hóbortos Péntek András, így hívják az eszelős fickót, képzelt sze-

relmesének leveleket írogat, amelyeket aztán egy régi történelmi gyűjtő össze. A történelmi laptól az oláh hadsereg egyik raktárába rejti el a lim-lom közé, mert oláh kőzatoná a boldogtalan. A szerzőnek ez a hőse ennyit cselekszik az egész regényben. A másik főszereplő, ami körülötte akad, az oláh hadsereg. Irimia Constantin hadnagytól kezdve a tábornokig mind igen jószívű emberek, de mind szeretne előlépni, vagy kitüntetését kapni. Ez nem is lenne különös dolog, hiszen általában kevés ember búsul, ha előléptetik vagy kitüntetését kap.

Csakhogy ez oláh tisztikar — s ez különbözteti meg az átlagos európai tisztikaroktól — csalásra, hamisításra és más efféle finomságokra képes, hogy érdemeket szerezzen magának. Hóbortos Péntek András együgyű szerelmes leveleiről kisütik például, hogy egy hatalmas forradalmi szervezet jelentései. Péntek András letartóztatják, elítélik, nagy tömegper lesz az ügyből, magyarellenes tüntetéseket kell a kormánynak elfojtania, végül a Népszövetség elé kerül az ügy és az óriási büntény felfedezői mind előlépnek egy fokkal. Mindenki jól jár, csak az eszelős magyar parasztleányt csukják be. De neki is jó dolga van a börtönben. Hipnózissal gyógyít, ezért a börtönőr jól bánik vele, mert sokat keres foglyának tudományával. Az abszolút igazsággal meg ki törődik?

Kisebbségi magyar sors: nagyszerű alkalom tragikus pátoszra, honfibúra, mennydörgésre és villámlásra. Török Sándor azonban nem használja fel az alkalmat. Megérti az oláhokat, akik olyan jó emberek, hiszen a hadnagy, aki elfogatta Péntek András, a nagy összeesküvés leleplezése alkalmából tartott ünnepi lakomáról pecsenyét küld foglyának. Alig foglalkozik a magyar legénnyel, csak az oláhok örömét rajzolja. És mégis nehéz gyűjtőbb hatású könyvet elképzelni, mint Török Sándoré. Megérti az ember, hogy a hajlékony balkáni lelkiismeret milyen szenvedéseket árasztat olyan környezetre, amelynek legalább az ideáljai között ott élt az igazság és a becsület. A katonai ranglétra bonnyolult szűrőnél, amelyekben az ügy keresztül halad, nem akad egyetlen ember, akinek eszébe jutna, hogy felfuitt semmiség az egész, ártatlan embert megbüntetni a legegyszerűbb isteni és természeti törvényekkel ellenkezik. Mindenkit hajt a baksis, a primitív emberek skrupulust nem is-

merő önzése. Az elmajmolt civilizált gesztusok alól minden mozdulatnál kitör a balkáni mocsár undorító szaga. A szerző által tettettelt tehetetlen bele nyugvós csak fokozza az olvasó elkése redését. A szerző felfogásában — ezzel akarja visszaadni az oláh hangulatot — mindez egészen természetes. Nem csodálkozik semmin, nem botránkozik meg, csak megállapít, sőt mintha menten is őket. Általában epikus nyugalommal írja le a történetet.

Detektív regényekbe illő témája van, de nem rohannak az események. Mindig ráér egy-egy jelenetet széles lélektani alapokon megrajzolni, vagy egy-egy természeti képet megfesteni. A regény kompozíciója bonyolult, túlgazdag a cselekmény, de ezekben a lélektani vagy természeti leírásokban olyan helyeket találunk, amelyek a mai irodalom legszebb részletei közé tartoznak. Az oláh hadnagy estéje, amely megelőzi a levelek felfedezését, a kálvinista pap és Dénes tanár epizódja a börtönben, a magyar színész és nyugalmozott ezredes beszélgetése a tóparton nagy emberismeretre és a realizmus szabályai által korlátozott, de minduntalan kitörni készülő érző szívre vallanak. Mintha csak azt akarná mondani: Látjátok, epikus (sőt talán cinikus) nyugalmat még ez se háborítja. Az olvasó pedig úgy érzi, hogy ezt a cinikus nyugalmat néha már igen kevés választja el a legszentimentálisabb eljágyulástól.

A szerző azonban a kellő pillanatban összeszedi magát és tovább beszél folyé ny jóakarattal az oláhokról, mintha a hottentottákról vagy más valamilyen gyermekről, alig civilizált népről beszélne, amelynek alattomos és féktelen önzése nem minket, magyarokat sújt.

Fel-felcsillan a háttérben az erdélyi magyarság életéből is egy-két jelenet. Török Sándor szerint még mindig nem tanultak eleget, még mindig a kelletnél jobban bíznak az oláhokban, még mindig megrészegednek egy szép szótól, amit a túlsó oldalról kapnak, még mindig nem ismerik elég feketének az ördögöt. Ebben a hibában mi, magyarországi olvasók is részt veszünk egy kicsit. Sokszor mi is hihetetlennek, túlzottnak találunk egy-két részletet, túlságosan balkáninak néhány színt a képen. De azok után a hírek után, amelyek keleti határainkon átszűrva rognak, legfeljebb abban hibáztathatjuk a szerzőt, hogy nem készítette eléggé elő az olvasóit, mert még ezeknek a részletek-

nek is — sajnos — valóság lehet az alapjuk.

Fábián István.

Sebestyén Jenő: A református nő lelkivilága. III. kötet. 510 oldal. Sylvester kiadása. 1928—29. — Az első galamb a háború után, mely a reményesség gallyát hozza: az önmagunkra eszmélés és a magunk elrendeződésének a fellobogtatását. Végre valaki, aki nem ítélni akar, hanem segíteni szeretne rajtunk, mert látja a jelenünket és félti magyar jövőnket. Ez a felelősség hatja át és iratja a könyv minden sorát. Mintha sok szenvedő, vergődő asszony halk panaszkodására mondaná: találjátok meg magatokat!

Sebestyén Jenőnek előadásokból összeszűrt és kidolgozott elmélkedésszerű munkája mélységes vallásossággal, szigorú erkölcsi felfogással foglalkozik a református nővel: testi-lelki világával és világnézetével. Lélektana és kristálytiszta teológiája rámutat a bajokra és bűnökre is. Fáj neki a társadalom sok igazságtalansága, mellyel a nőt ma és a történelem folyamán is sokszor illették; lelkét gondozatlan hagyták, ürességre nevelték, játékszernek tartották, nemi lénynek tekintették maguk a férfiak, és ha csakugyan azzá lettek, megvetették. Ritkán hallunk ilyen őszinte igazságszeretetet és együttérzést. Hálásak vagyunk a tiszteletért és gyöngédséget, mellyel hozzánk szól, mint aki nem felejtette el és nem tagadta meg édesanyjának tisztá és szent emlékét, amikor nővel beszél.

De mint férfi, túlságosan kívülről néz bennünket, nem tud lelkünk mélyére hatolni. Bár minden szava igazság, vallásossága őserőként buzog, mégis úgy érezzük, hogy nem tudja mai lelkünket kielégíteni. Tudjuk, hogy hitre van szükségünk, de nem tudja írói hatását annyira koncentrálni, hogy megváltoztassa életünket és megvalósítsa bennünk és általunk akaratát. Egyfelől ugyan nem is teheti, mert mint férfi nem tudja úgy átérzeni problémáinkat, másfelől pedig egyszerre elméleti és gyakorlati megoldást akar adni, korok és társadalmi különbözőségek elhatárolása nélkül. Ez pedig nem lehetséges.

A könyvnek alap gondolata az, hogy a nőnek hivatása a családi élet. Tehát vissza, vissza a régi helyünkre! Elismerem, igaza van, nem is vonja kétségbe senki. De sokakkal kérdem, mért kell akkor leányaink nagy részének legszebb fiatalságát ott égetni el

féléjtszakakon át a könyvek fölött vagy napestig a gyárakban? Ha a családi élet az igazi hivatásunk, akkor mért lehetetlenség a házasság a nők nagy részére nézve? Lehet, hogy a háború előtt még a társadalmi életben való hivatásunk bizonyítására is szükség volt, de ma már a kérdés második fázisánál vagyunk: az önálló és dolgozó nő hogyan találja meg hivatását a családi életben és hogyan töltsse be azt? Továbbá: ha a nő egyedül marad, hogyan töltsse be az életet? Amit Sebestyén mond, az 50 évvel ezelőtti időknél felel meg. A háború arra nevelt rá, hogy a férfit nem várhatunk, nem támaszkodhatunk. Az élet kérelhetetlen harcából ki kell vennünk a magunk részét, egyéniségekké kell lennünk, hogy egzisztenciánkat megteremthessük. Könnyek és verejtékek között jutottunk el odáig, hogy megálljunk és megéljünk a magunk lábán és ezt nem lehet olyan könnyen feladatni a mai nővel, mint Sebestyén gondolja. Ma még a házasság nem jelent biztos révet s megélhetést a nőnek munkája és gondja többletének arányában. Nagyon kevés férfi tudja az intelligenciájának megfelelő életstandardot elérni, mikor megházasodik, és igen sokszor az asszonynak is pénz kell keresni. Tessék a sok hivatalba járó asszonyra gondolni, aki reszketve gondol otthonhagyott gyermekére, míg a számsorokat összegezi. Hogyan lehet a nőt teremtettsége másodlagossága alapján a férfi függvényének tekinteni? Nem a feminista és a suffragette mozgalmak az ellenségek, hanem ezek a helyzetek és tények. Itt kellene a hit fénycsóvjának áttörni és csüggedt fáradtságunkat erővé változtatni.

A munkának nagyon szép részei azok, ahol misztikus érzéseket szolgált meg. Pl.: «A bűn nélkül sokkal kevesebb szenvedéssel járt volna az anyaság». «Az élet gazdagsága kettőjük közös munkája által bontakozhat ki.» «A boldogság nem célja az életnek, hanem csak ráadása, ajándéka az Istennek. Tehát nem különálló és hajszolható és elérhető, hanem maga az Isten-szolgálat.»

Bár tételeiben igaz, de nem értem, hogyan gondolja kivihetőnek és elérhetően megoldottnak azt, amit a «munka», «szórakozás», «társaság», valamint a «külső megjelenés», «testápolás» kérdéseiről ír? Elsősorban is kit vesz mértéknek? Mert akik ezt a könyvet lekitaplálékul tudják használni, azok-

nak ezekre a differenciáltabb életformákra nincs szükségük, akik pedig fejlettebb egyéniségüknek megfelelően öltözködnek és viselkednek és a külsőt, mint megnyilatkozást a belsőhöz mérik: azoknak színesebb és gazdagabb érzésviláguk is van és azok már más módon kívánják e tárgyak fejtegetését. — Egyáltalán nem értem a református osztályozást. Szerintem a felekezet bizonyos jellegzetességet ad, de jellemet nem. Komoly és derék nőt minden felekezetben lehet találni, akik a felekezeti különbség dacára is ugyanazon lelki strukturájúak s nem különbözőek, mint Sebestyén gondolja. Viszont legyünk annyira következetesek, hogy beismerjük: bizony a mieink között is épen annyi felületes és léha van, mint akármelyik másik egyházban. Református mivoltunknak ez a hangoztatása oda vezet, hogy magunkat tartsuk az egyedül üdvözülőknek, ez pedig minden, csak nem református szabadság és felvilágosodottság. Különösen nem az ma, mikor olyan kevesen vagyunk magyarok, hogy nem szabad a tagozódást élezni. A határokon túl felül tudnak emelkedni ezen, elnézni a felekezeti különbségeket és kezdet fognak, mert magyarok. Emlékszem, hogy fájt nekünk odaát, mikor hosszú idő után egy átcsempészett gyűrött magyar újságból nem az összefogást, hanem az itthoni magyarok egymás elleni harcát olvastuk ki.

A munka szerkezete aprólékos kidolgozottsága miatt nagyon tagolt, sok helyt szétfolyó is. Feleslegesek a hosszú bibliai, kálvini, káté-idézetek. Megoldásra ezek úgysem vezetnek, viszont ha kevesebbet és csak fontos helyen alkalmaznánk őket, hatásosabbak lennének. Több melegséget, szépséget kérnék egyes helyeken, mint pl. a menyasszony lelkivilágánál. A dogmatika és az elvek még nem hit és nem érzés, tőlünk pedig ezt kívánják és nekünk ma erre van szükségünk. Nyelvstílus helyenként nehézkes, olykor hosszadalmas.

Mindezeket csak azért bátorítottam megírni, mert a könyv zárószava puritán férfiasággal kéri az észrevételeket és már régóta figyelem, hogy a könyv megjelenésére eddig nem felelték. noha tudom, hogy sokak véleménye hasonló az elmondottakhoz. Hiszem azonban, hogy olyan ember mint ő, nem veszi sem személye megbántásának, sem tábora elárulásának e kritikát, hiszen könyvéhez nem is szólhat hozzá

mas, csak református és csak nő. Én valahogyan úgy éreztem, hogy a remélhetőleg nemsokára megjelenő második kiadás szempontjából szükség volt ezeknek elmondására.

Dancsházyné Matolesy Judit

Joó Tibor: Történetfilozófiai alapok Böhöm Károly rendszerében. Szeged 1929. Értekezések a m. kir. Ferencz József Tudományegyetem Filozófiai Intézetéből. 2. szám.

A bevezetésben ismerteti a szerző a történetfilozófia kialakulását és fejlődését napjainkig, úgy látszik azért, hogy megszabaduljon ettől a gondtól. Később is emlegeti — ugyan elég ritkán — a külföldi, pontosabban német tudósok elméleteit, de az olvasó mégis úgy érzi, hogy Böhöm Károlyt szinte légmentesen elszigetelve mutatja be. Azt hisszük, hogy nagyobb szolgálatot tett volna a szerző ennek az értékes magyar filozófusnak, ha véleményét a többi gondolkodó eredményei és problémái között ismerteti.

Általános magyar hiba a szerző másik fogyatkozása. Külföld alatt Németországot érti, még csak fel sem említi pl. a francia szociológusokat (Durkheim, Lévy-Bruhl), akinek sok problémája azonos azzal, amit a németek és mi történetfilozófia néven emlegetünk.

Különbön Joó Tibor alapos munkát végzett. Szereti tárgyát is, Böhöm Károlyt is, akinek szétszórt gondolatait nagy lelkesedéssel gyűjtötte össze és megértéssel foglalja egybe a különböző történetfilozófiai problémák köré.

(F. I.)

Marschalkó Lia: Egyedül az őszben. Ha azt mondom e kötetéről, hogy sebzett, vergődő lélek harca megbéklyózott önmagával, lélekbörtönbe zárt vágyaival, valóságos és képzelt fájdalmaival: voltaképen közhelyet ismétlek, amely minden lírai költőre illik. És mégis leírom e közhelyet, mert fokoztatban illik Marschalkó Lia verseire, amelyek mindegyike nemcsak eszközt lát a szóban, hanem célt is, és irodalommal szublimált érzéseit lehető teljességgel a papíron éli ki, barokkos zsúfoltságot hoz minden sorában, tobzódik a szavak halmozásában.

Első versét így kezdi:

Lírám, ha nem lehetsz magasztos férfiu harc, — gazdag szavakban tobzódj...

Programm ez, amelyet széles ritmúsú, terebélyes sorainak mindegyikében bevált, sokszor asszonyi finomságokkal előmlő új képeket teremtve; olykor azonban, erőszakolt kapcsolatokba veszve, szavai csak olesó cérnára fűzött hamis gyöngyökként hivalkodnak.

Fáradt kedvesemhez című versében ezt írja:

Kedves, milyen jó lehet a tavasz színeinek
összeborulni
A rím heves golyóival s a kökörcsin
lágyláit
Tollhegyre csapva, vessrel marasztalni
a galambot
És a mézet merészen ontó méhhadak
közé
Költői képek fehér ízeivel belevetni
a szent szerelmet.

Gyönyörűen hangzó öt sor. Látszólag világos, könnyen érthető lírai képeket lehel az egész nagy költői mondat, és izes szavai szinte csiklandják idegeimet. Érzem, hogy költő vetette a papírra, akinek lelkéből tajtékos hullámokban csapott ki a túlradó vágy mohósága: kiélni, kifejezni, kimondani a vágy alaktalan és anyagtalan érzését, szavakba sűríteni a kimondhatatlant, ritmusba fogni az ösztönös erőktől hajtott hullámjátékot, mindaddig, amíg teljesen ki nem mondhatja magát, és az emóció láza az utolsó ritmusban el nem nyugszik. És elolvasom ötször, tízszer az idézett sorokat, mert hangzatilag szuggesztív varázsuk van, de értelmileg nem tudok beléjük hatolni, logikám megbotlik már «a rím heves golyói»-nál, és fantáziám elcsúszik a következő négy sor zúgós szappanbuborékain. Érzem, de nem értem azt, amit a költő mond, mert költői képeknek szánt szavai az értelem alá süllyednek, logikai kapcsolatuk erőszakolt és összefüggéstelen, szerves alépitésüket pedig a vers további soraiban sem találom meg.

Ugyanilyen feltűnő hibával kezd *Bánal* című versét is:

Mint a levegőben, ha eső veri szét a poros nyárnak táncos sugárzását, Úgy szakad lelkem száraz melegébe egy hús folyó, egy jó folyó, a bánat.

Két különálló sor, két nemcsak különálló, hanem természetileg is elentétes lefolyású képet akar összekapcsolni, noha a szétverni és a beszakadni

igék nem alkalmasak erre, mivel ellen-
tétés képzeteket támasztanak, és erő-
szakolt alkalmazásukat ebben a hason-
latban semmiféle licencia nem indo-
kolja. A második sor szépsége és tel-
jessége kedvéért az első sort minden
különösebb nehézség nélkül alkalma-
sabb hasonlattal lehetett volna helyet-
tesíteni, és akkor könnyebben ki lehe-
tett volna hámozni azt az értelmet,
amit én imputálok e két sornak: mi-
ként a hűvösség, amely eső idején a
levegőben szétárad, úgy szakad stb.

Kénytelen voltam a költőnő e jelleg-
zetes hibájával részletesebben foglal-
kozni, mert gyakori felbukkanása ká-
rára van a különben értékes és érdekes
kötetnek, amelynek különállóan meg-
jelent versei már annakidején is figyel-
met keltettek.

De Marschalkó Lia érzéseinek gazdag-
sága, finom megfigyelőképessége, ver-
seinek egységes stílushangulata csak
a kész kötetből tűnik ki teljes erejé-
ben. Erős lírai tehetsége sokrétűen,
meglepő szókapcsolatokkal, mély ha-
sonlatokkal formázza verssé mondani-
valóját, melynek ritmusa eláradó szug-
gesztivitással hömpölyög. A lelkében
sűrűn felsorjázó, néhol csodálatos fi-
nomságokkal gyönyörködtető képeket
a passziánszrakó nők szenvedélyével

rója sorokba, mintha megoldást, meg-
váltást várna a kialakuló verstől.
Nyugtalan, de tartózkodó hangja e
képek mögé rejti sikoltásait; ezeryi
színnel dekorálja el magát és néhol a
feszülő izgalmat nagy mohósággal ken-
dőzi el, míg palettájára, amelyen a nap
pompája mellé a természet minden
színe felsorakozik, felfröccsen vérenek
egy-egy bíborcsöppje is.

Csend a tónál és *Csend a Szaharában*
című két verse szinte tökéletesen rep-
rezentálja költői értékeit. *Menj a
tavaszba, Asszonyok útja, Nyári hold
után* című versei is maradéktalanul
mutatják be asszonyi lelkének sok-
rétűségét és finomságait. De ezeken
kívül is minden versében van legalább
néhány figyelemreméltó sor, pár egyéni
hang, még azokban is, amelyekben
ereje ellankad és megéreztetik, hogy
a papír csábítása nagyobb volt az érze-
sek intenzitásánál.

Önellenzése és növekvő ökonó-
miája bizonyára nagy mértékben segít-
ségére lesz abban, hogy kifogásolt hi-
báit a jövőben elkerülje és következ-
ző kötetében zavartalan örömet és élvezet-
tet szerezzen a költészet barátainak.
Ezt annál is inkább remélhetjük, mert
jó verseiben a leghatározottabb bizto-
sítékát látjuk ennek.

Majthényi György.